

SÅRBAR FRIVILLIGHET

- en rapport om endringer i rammevilkår for barne- og ungdomsorganisasjonene og konsekvensene for lokale lag

Rapporten "Sårbar frivillighet" er utarbeidet av Inge Carlén og Erlend Sand Bruer på oppdrag fra LNU.

Design: Byrå Burugla
Trykk: Allkopi
Opplag: 300
Forsidefoto:
Amanda Iversen Orlich/
Natur og Ungdom

LNU©2010

SÅRBAR FRIVILLIGHET

- en rapport om endringer i rammevilkår for barne- og ungdomsorganisasjonene og konsekvensene for lokale lag

Innhold

1. Innledning	side 5
Om rammevilkår	side 5
Om rapporten	side 5
Rapportens konklusjoner	side 6
2. Den lokale barne- og ungdomsfrivilligheten	side 7
Sårbar barne- og ungdomsfrivillighet	side 7
3. Frivillighetspolitisk utvikling 2000-2010	side 9
"Frivillig sektor" oppstår	side 9
Frifond	side 9
Tilskuddsordningen for nasjonal grunnstøtte	side 10
Momskompensasjon	side 10
Kulturløftet	side 11
En helhetlig frivillighetspolitikk	side 12
Frivillighetsregisteret	side 12
4. To hovedtendenser	side 13
Tendens 1: Manglende samordning og økende byråkratisering	side 13
Tendens 2: Ustabil finansiering og "kostbare gavepakker"	side 19
5. Anbefalinger fra LNU på bakgrunn av rapporten	side 25
Litteraturliste	side 28

Fra innspillingen av filmen "På din side av tiden" som har fått støtte fra Frifond barn og unge. Foto: LNU.

1. Innledning

Barne- og ungdomsorganisasjonene aktiviserer barn og unge over hele landet. De skaper engasjement og er viktige fritidstilbud der barn og unge kan utvikle seg som mennesker og demokratiske borgere. Den sittende regjeringen la i 2007 fram en egen frivillighetsmelding for Stortinget, der det heter:

«Formålet med den statlige støttepolitikken overfor barne- og ungdomsorganisasjonene er å skape gode rammevilkår for organisasjonenes uavhengige virke og videre vekst. Økonomiske tilskudd er i denne sammenheng kun en del av støttepolitikken. Vel så viktig, og ofte av større betydning for organisasjonene på lang sikt, er den delen av støttepolitikken som ikke består av direkte tilskudd.»¹

De økonomiske rammevilkårene for frivillige organisasjoner i Norge har på flere områder endret seg i positiv retning det siste tiåret. Egne regler for momsfratak, skattefratak for den frivillige virksomheten, unntak fra plikt til å betale arbeidsgiveravgift og skattefradrag for pengegaver, er gode eksempler.² I samme periode har det også kommet en rekke løfter om bedre organisatoriske rammevilkår gjennom samordning og forenkling. Likevel har det til nå manglet en gjennomgang av den frivillighetspolitiske utviklingen med utgangspunkt i de nasjonale barne- og ungdomsorganisasjonenes situasjon.

Sårbar frivillighet undersøker om barne- og ungdomsorganisasjonene har kommet bedre eller dårligere ut av den frivillighetspolitiske utviklingen enn andre deler av frivillig sektor, om politiske løfter om samordning og forenkling har blitt fulgt opp, og hvilke utslag utviklingen har hatt for lokallag i organisasjonene.

Om rammevilkår

Med *rammevilkår* menes rammen rundt hele organisasjonshverdagen, fra økonomi til tid og

administrative ressurser man bruker for å drifte lokallaget. Å forbedre organisasjonenes rammevilkår handler dermed om å tilrettelegge for alle sider ved lokale lags drift og aktiviteter, slik at ressursene i størst mulig grad brukes på kjerne-sakene eller -aktivitetene lokallaget er opptatt av.

Rapporten tar for seg både *økonomiske rammevilkår*, altså konkrete tilskudd og ytelser, og *organisatoriske rammevilkår*, som blant annet er administrativ tilrettelegging, begrepsbruk, definisjoner, regelverk, søknads- og rapporteringskrav.

For barne- og ungdomsorganisasjonene er de organisatoriske rammevilkårene vel så viktige som de økonomiske. Økonomiske tilskudd er viktige for rammene til driften av organisasjonene og deres sentrale, regionale og lokale aktivitet. Blir de økonomiske tilskuddene mindre, kan likevel organisasjonene tilpasse sin aktivitet i forhold til dette og delvis kompensere med frivillige ressurser. Dårlige organisatoriske rammevilkår kan derimot pålegge organisasjonene vesentlige administrative og organisatoriske kostnader, uten at de har samme mulighet til å tilpasse seg. Slike kostnader kan beslaglegge store ressurser hos både frivillige og ansatte, og går på bekostning av den frivillige aktiviteten.

Om rapporten

Rapporten er skrevet av Inge Carlén og Erlend Sand Bruer på oppdrag fra Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), og er en del av LNUs rapportserie. Rapporten står for forfatterens regning, med unntak av LNUs anbefalinger.

Rapporten er basert på dokumentstudier knyttet til offentlig frivillighetspolitikk det siste tiåret, herunder stortingsmeldinger, offentlige utredninger

¹ St.mld. 39 2006-2007, s. 138

² Se bl.a. St.mld. 39 2006-2007, s. 173-175

og politiske plattformer. I forbindelse med rapporten, har det blitt gjennomført intervjuer med tillitsvalgte fra fire lokallag i forskjellige organisasjoner: Norsk Frilynt Ungdomsforbund, Juvente, Natur og Ungdom og Ung kirkesang. Intervjuene er foretatt for å få en pekepinn om lokale holdninger, oppfatninger og opplevelser knyttet til rapportens tematikk. Alle intervjuene er gjennomført i tråd med en på forhånd utarbeidet intervjuguide.

For lokale lag har også de fylkeskommunale og kommunale forholdene stor betydning. Dette er et omfattende felt med betydelige lokale variasjoner. Av hensyn til å avgrense omfanget, har vi derfor valgt å ikke gå nærmere inn på dette temaet.

Rapportens konklusjoner

Rapporten peker på to hovedtendenser i den frivillighetspolitiske utviklingen etter 2000:

For det første en **manglende samordning og økende byråkratisering av frivilligheten**. For det andre at **barne- og ungdomsorganisasjonene får en uforholdsmessig stor del av regningen for frivillighetspolitiske satsninger**.

Det er ressursvake organisasjoner og organisasjonenes lokallag som rammes hardest av begge tendensene, fordi de ikke klarer å følge opp den økende mengden av kunnskaps- og rapporteringskrav. Det er altså den sårbare barne- og ungdomsfrivilligheten som rammes.

Rapportens hovedkonklusjon er at barne- og ungdomsorganisasjonene i Norge har kommet dårligere ut av endringene i rammevilkår enn de øvrige delene av frivillig sektor. Deres egenart har ikke blitt ivarettatt i uformingen av frivillighetspolitikken.

Løfter om forenkling og samordning fra to regjeringserklæringer og en stortingsmelding har ikke blitt fulgt opp. Flere satsinger har tvert imot lagt opp til en byråkratisering i form av søknadsprosesser og regelverk som ikke er tilrettelagt for den lokale barne- og ungdomsfrivilligheten.

2. Den lokale barne- og ungdomsfrivilligheten

Institutt for samfunnsforskning (ISF) antar at det eksisterer over 115 000 frivillige organisasjoner i Norge, og at de fleste er lokalt baserte.³ Ifølge Frivillighetsmeldingen er også de fleste av disse små og uten profesjonelle ressurser:

«I gjennomsnitt er det 88 medlemmer per organisasjon i Norge, noe som understreker at det norske organisasjonssamfunnet har en stor andel små lokallag uten betalte ansatte og med ubetydelige økonomiske ressurser. Ut fra Hordalandsundersøkelsen er det anslått at det finnes nesten 60 000 organisasjoner med færre enn 50 medlemmer, ingen ansatte og under 50 000 kroner i årlig omsetning. Dette er en den store underskogen i det norske organisasjonssamfunnet som sjelden dukker opp i statistikker eller beregninger, selv om betydningen av det frivillige arbeidet og medlemsaktiviteten er svært stor.»⁴

Det finnes ingen fullstendige tall på omfanget av den lokale frivilligheten til barn og unge, men Frifond-ordningen kan gi en pekepinn.⁵ 111 nasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner søkte om støtte fra tilskuddsordningen Frifond organisasjon i 2010. Tilsammen oppga disse 413 556 medlemmer under 26 år, fordelt på 10 403 lokale lag med minst 5 medlemmer i denne aldersgruppen. Om man også regner med medlemmer over 26 år, hadde de samme 111 organisasjonene i alt 1 344 348 medlemmer fordelt på 16 126 lag.⁶ I tillegg søkte 5 578 lokale grupper uten sentralledd om støtte fra Frifond barn og unge, Frifond musikk og Frifond teater i 2009.⁷

Til sammen omfatter Frifond-ordningen altså over 21 000 lokale lag og grupper. Lokallag i barne- og ungdomsorganisasjonene og andre lokale grupper for barn og unge representerer med andre ord en stor andel av den lokale frivilligheten i Norge, og Frifond-ordningen alene forteller om stor og mangfoldig barne- og ungdomsaktivitet over hele landet.

Sårbar barne- og ungdomsfrivillighet

Barne- og ungdomsorganisasjonenes positive egenart er også med på å gjøre deres lokallag til en av de mest sårbare delene av frivillig sektor. De er ofte drevet av unge selv, har færre økonomiske ressurser og hyppig utskiftning av tillitsvalgte. De er dynamiske, men også svært følsomme for endringer i både økonomiske og organisatoriske rammevilkår. Skal nasjonale tilskuddsordninger nå ut til denne gruppen, må informasjon om ordningene spres bredt og ordningene må være lett tilgjengelige. Hvis lokallag og uavhengige lokale grupper må ha mye kunnskap om støtteordningene og pålegges omfattende rapporteringskrav for å kunne få offentlig støtte, kan dette i ytterste konsekvens føre til at de faller utenfor viktige tilskuddsordninger. Det vil føre til at kun de største og mest ressurssterke gruppene og lokallagene, eller lokallagene med mest ressurssterke sentralledd, klarer å navigere i det statlige tilskuddsterenget.

Denne virkeligheten ble beskrevet i intervjuene som ble gjort i forbindelse med denne rapporten. Flere av de frivillige hadde liten kjennskap til statlige tilskuddsordninger og rapporteringskrav. Lokallag som hadde ressurssterke medlemmer og nettverk, for eksempel gjennom voksne ansvarspersoner i eller rundt styret, visste mer om

3 Sivesind, Karl Henrik (2007), Frivillig sektor i Norge 1997 - 2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi. Rapport nr 10.

4 St.mld. 39 (2006-2007), s. 38

5 Mer informasjon om denne tilskuddsordningen er å finne på <http://www.frifond.no/om> og

<http://www.lnu.no/pages/side.aspx?nr=5923>

6 Tallene er hentet fra 2010-søknadene til Frifond organisasjon. Av hensyn til å eliminere potensielle feilkilder er noen tall tatt ut. Dette gjelder medlemstallene og de lokale lagene til Norsk studentorganisasjon og Elevorganisasjonen, da disse ikke baserer seg på individuelle medlemskap. De søkte for til sammen 336 282 medlemmer og 386 lokale lag. I tillegg gjelder dette medlemstallene til Ungdom og Fritid ettersom disse kun er basert på et estimat. De lokale lagene er derimot tatt med da fritidsklubbene må anses for å være reelle og medlemsbaserte. De oppga i sin søknad til sammen 40 128 estimerte medlemmer.

7 Tall fra Frifond barn og unge, musikk og teater fra søknadene i 2009.

tilskuddsordninger enn lag der barn og unge drev aktiviteten alene. I intervjuene nevnte for eksempel flere av de frivillige at de ikke hadde kjennskap til Frivillighetsregisteret eller den nye ordningen for momskompensasjon.⁸

Frifond-ordningen var derimot godt kjent hos alle intervjuobjektene. Forklaringen på dette var at informasjon om ordningen ble effektivt videreformidlet via lokallagenes sentralledd. Frifond-ordningen ble også sett på som enkel å søke og lett tilgjengelig. Ordningen gir den enkelte organisasjon rom til å lage en forvaltning som passer deres virkelighet. Den frivillige som ble intervjuet fra Natur og Ungdom understreket at det var bra at sentralledd i organisasjonen hadde gjort det lett for lokallagene å søke om Frifond-penger:

«Vi kan søke hver måned, det er ikke sånn at man må søke hvert halvår eller en gang i året. Om man finner ut i august at vi skal gjøre noe i september, kan man lett søke og få penger.»

Intervjuene peker i retning av at forholdet til sentralledd, i visse tilfeller også til regionalledet, er viktig for å få informasjon om tilskuddsordninger. De som kjente til Frivillighetsregisteret og den nye ordningen for momskompensasjon, hadde fått informasjonen fra sentralleddene. Intervjuene tyder likevel på at sentralleddene selv har utfordringer med å formidle informasjon om Frivillighetsregisteret og momskompensasjonsordningen, fordi de selv ikke har forstått omfanget eller betydningen av ordningene. Dette kan tyde på at informasjon fra statlige myndigheter ikke har nådd fram til sentralleddene, eller at sentralleddene ikke har hatt ressurser til å informere lokallagene godt nok.

⁸ Ny utvidet ordning for kompensasjon av merverdiavgiftkostnader til frivillige organisasjoner, høringsnotat: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/tema/frivillig_virksomhet/momskompensasjon.html?id=452204 og "Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner". http://www.regjeringen.no/upload/KUD/Samfunn_og_frivillighet/Moms_frivillighet/Lovdata_forskriftmoms-komp07062010_endeligversjon.pdf

3. Frivillighetspolitisk utvikling 2000–2010

Det siste tiåret har vært preget av en markant politisk utvikling på frivillighetsfeltet, noe som også har påvirket barne- og ungdomsorganisasjonene, og spesielt lokallagene. Vi skal nå kort gå gjennom de viktigste endringene med direkte betydning for barne- og ungdomsorganisasjonene. Barne- og ungdomsorganisasjonene får i flere politiske dokumenter positiv omtale som viktige arenaer for barn og unges aktivitet og samfunnsdeltakelse, og som en sentral frivillig aktør på lokalt plan.⁹ Dessverre har ikke denne anerkjennelsen blitt gjenspeilet i de konkrete tiltakene og i implementeringen av disse.

“Frivillig sektor” oppstår

Sentralt i utviklingen har vært en økende anerkjennelse av at *frivillig sektor* er en særegen del av samfunnet, som krever egne tilskuddsordninger og spesialtilpasninger i statlige regelverk. Det offentliges anerkjennelse av frivillig sektor, som en tredje sektor i tillegg til den offentlige og den private, kommer klart frem i Soria Moria-erklæringen fra 2005¹⁰ og Frivillighetsmeldingen fra 2007.

Allerede på slutten av 1990-tallet kom det gjennom to stortingsmeldinger signaler om en gjennomgang og samordning av statens forhold til frivillige organisasjoner.¹¹ Det ble pekt på behov for bedre samordning av tilskuddsordninger og saksbehandlingspraksis knyttet til organisasjonene. Det ble også understreket at et viktig mål med den statlige støtten var å styrke den lokale aktiviteten i organisasjonslivet:

«Selv om midlene vanligvis gis til sentralledet, er hensikten primært å stimulere lokale aktiviteter gjennom deltakelse i demokratisk oppbygde sammenslutninger. Midler bør gi organisasjonene anledning til å utfolde seg på egne premisser og realisere egne mål. Ressursene bør også i størst mulig grad komme det lokale forenings- og klubbnivået til gode, fordi det vanligvis er her de viktigste frivillige aktivitetene foregår.»¹²

Frifond

Et av resultatene av debatten i kjølvannet av de to stortingsmeldingene, var opprettelsen av Frifond-ordningen¹³ i 2000. Ordningen ble opprettet for å gi støtte til lokale ledd i barne- og ungdomsorganisasjonene og andre lokale grupper av barn og unge. Den skilte seg ut fra de andre statlige ordningene ved at forvaltningen ble delegert til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Teatterrådet og Norsk musikkråd (NMR). De eneste statlige påleggene for ordningen blir gitt i årlige tildelingsbrev fra Kulturdepartementet.¹⁴

Frifond-ordningen finansieres gjennom kulturdelen av de såkalte spillemidlene, som er overskuddet fra Norsk Tipping. 1/3 av kulturdelen fordeles direkte av Kongen i statsråd, og det er herfra mesteparten av bevilgningen til Frifond kommer (i 2009: 133 millioner). 2/3 av kulturdelen fordeles av Stortinget over Kulturdepartementets budsjett, og Frifond får en mindre bevilgning også fra denne delen (i 2009: 35 millioner).

Tidligere ble spillemidlene delt mellom idretten, kultur og forskning, med en tredjedel hver. I 2003–2004 ble forskningsdelen faset ut, slik at kultur og idrett mottok halvparten hver. I 2009 ble fordelingen, kjent som tippenøkkelen, endret på nytt, da regjeringen besluttet å ta inn de såkalte automatorganisasjonene. Vedtaket var en konse-

9 St. meld. nr. 27 (1996–1997) Om statens forhold til frivillige organisasjoner og St. mld. 39 (2006–2007)

10 Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005–09 (Soria Moria-erklæringen), s. 63

11 St. meld. nr. 27 (1996–1997) Om statens forhold til frivillige organisasjoner og St.meld. nr. 44 (1997– 1998) Tilleggsmelding om statens forhold til frivillige organisasjoner

12 St. meld. nr. 27 (1996–1997) Om statens forhold til frivillige organisasjoner, kapittel 2

13 St.prp. nr. 61 (1999–2000) Om prioriteringer og tilleggsbevilgninger på statsbudsjettet 2000

14 Fra og med 2005 ble Frifondordningen i sin helhet lagt under Kulturdepartementet. Før det var ansvaret for ordningen delt mellom daværende Barne- og familiedepartementet og Kulturdepartementet.

kvens av debatten i kjølvannet av at en rekke samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner mistet en viktig inntektskilde da Norsk Tipping fikk monopol på spilleautomater. For at ikke de andre tippemiddelmottakerne skulle få mindre støtte, ble midler fra Norsk Tippings investeringsfond brukt, og i realiteten tømt, for å supplere utdelingene i 2009 og 2010. Dette ble gjort i påvente av at nye spillterminaler skulle øke overskuddet til Norsk Tipping.¹⁵

Tilskuddsordningen for nasjonal grunnstøtte

For barne- og ungdomsorganisasjonene er den såkalte nasjonale grunnstøtten fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) en sentral kilde til finansiering. BLD deler gjennom denne ordningen (2010) ut over 80 millioner kroner hvert år som tilskudd til organisasjonenes sentrale arbeid.¹⁶ Denne ordningen har i likhet med momskompensasjonsordningen blitt endret en rekke ganger det siste tiåret. I 2002 ble det gjennomført en større reform, og en av resultatene var at man ikke lenger fikk uttelling for aktivitet gjennom såkalte sentrale kurs. I tillegg kom det et eget etableringstilskudd, og de tidligere nasjonale prosjekttilskuddene ble fjernet.¹⁷ Denne revisjonen ble fulgt opp med en rekke overgangsregler som skulle utløpe i 2005, men som delvis ble forlenget til 2007.

I 2007 ble det gjennomført nok en revidering, der uttelling for kursaktivitet ble gjeninnført, og utvidede krav til demokrati og inkludering for tilskuddsmottakerne ble tatt inn.¹⁸ Denne endringen hadde bakgrunn i anbefalingene i den offentlige utredningen *Fritid med mening*¹⁹ som kom året før, og i innspill fra organisasjonene selv.

Momskompensasjon

I 2001 ble det opprettet en kompensasjonsordning for frivillige organisasjoner i forbindelse med innføringen av moms på tjenester.²⁰ Kompensasjonsordningen blir forvaltet av Lotteri- og Stiftelsestilsynet, og omfattet i 2009 i overkant av 170

millioner kroner. Ordningen kom som resultat av politisk press fra de frivillige organisasjonene. Ordningen gjennomgikk en rekke endringer i perioden 2004–2006. Den ble da lagt om til en todelt ordning, der man enten kunne søke basert på dokumenterte tjenestemomsutgifter, eller etter en såkalt sjablonmodell, der man ut i fra en statistisk beregning fikk kompensert en viss del av driftsutgiftene.²¹

Etter mye press fra frivilligheten om å få full momsrefusjon, annonserte regjeringen i 2009 at den ville innføre en ny kompensasjonsordning for frivillige organisasjoner fra og med 2010.²² Ordningen skulle erstatte den tidligere kompensasjonsordningen for tjenestemoms. Det ble lagt til 200 millioner kroner ekstra i statsbudsjettet for 2010, slik at den totale rammen ble på nær 400 millioner kroner. Rammen skal ifølge regjeringen trappes opp i takt med Kulturløftet II, til 1,2 milliarder innen 2014.²³

7. juni 2010 var ny forskrift om momskompensasjon for frivillige organisasjoner klar.²⁴ Ordningen skal gi kompensasjon til organisasjoner som ifølge frivillighetsregisterlovens § 3 har rett til å registrere seg i Frivillighetsregisteret. Organisasjoner som ønsker å søke må også være registrert her. Frivillighetsregisteret omfatter organisasjoner som ikke er basert på fortjeneste, ikke organisert

15 "Norsk pengespillpolitikk", informasjonsskriv fra Kulturdepartementet. http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/tema/pengespill_og_lotteri/norsk-pengespillpolitikk.html?id=555812

16 Fordelingsutvalgets nettside, <http://www.fordelingsutvalget.no>

17 Forenkling av forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner- høring av 9. august 2002,

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/ryddemappe/bua-avdeling/horingsbrev-til-forenkling-av-forskrift-.html?id=412823>

18 "Nytt regelverk for tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner", <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressemeldinger/pressemeldinger/2007/nytt-regelverk-for-tilskudd-til-frivilli.html?id=493288>

19 NOU 2006:13

20 St.prp. nr. 1 (2001-2002) og Budsjettinnst. S. nr. 1 (2001-2002)

21 NOU 2008: 7 (Utvidelse av merverdiavgiftsgrunnlaget på kultur- og idrettsområdet)

22 "Ny ordning for momskompensasjon til frivilligheten", pressemelding fra Kulturdepartementet 17. juni 2009.

23 "Politisk plattform for flertallsregjeringen" ("Soria Moria 2"). Kap 24, 'Frivillighet og idrett'. http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/dok/rapporter_planer/rapporter/2009/politisk-plattform-for-flertalls-regjerin.html?id=579058

av det offentlige og ikke drives som samvirke.²⁵ Kulturdepartementet har i forskriften snevret inn denne vide definisjonen, ved at bare demokratiske ikke-økonomiske foreninger, tros- og livssynssamfunn og stiftelser med stor andel frivillig innsats kan søke momskompensasjon. Det betyr at ikke alle organisasjoner som er registrert i Frivillighetsregisteret kan søke. I 2010 er det innført en overgangsregel om at kravet om registrering i Frivillighetsregisteret ikke gjelder for lokal- og regionalleddene dette søknadsåret. Kravet vil gjelde fullt ut fra 2011. Søknader som leveres i 2010 tar utgangspunkt i 2009-regnskapene til organisasjonene og deres underledd.

Det er sentralleddene som pålegges å søke for hele organisasjonen, og lokallag tilknyttet sentralledd kan ikke søke selv. Det er positivt at lokallagene slipper å selv måtte forholde seg til registreringskrav og frister, men dersom sentralleddene må pålegge lokallagene økt byråkrati i form av mer detaljert regnskap, innrapportering av regnskapet og flerårig oppbevaring av bilag for å få momskompensasjon, er mye av gevinsten for lokallagene gått tapt.

Man kan søke om momskompensasjon gjennom den nye ordningen på to måter: dokumentert eller forenklet. Å søke *dokumentert* vil si å levere en liste over alle enkelttransaksjoner man ønsker å få kompensert momsutgiftene for. Denne listen må inneholde kontonummer, kontonavn, bilagsnummer, inngående merverdiavgift, bruttobeløp og merverdiavgift, og skal revisorattesteres. Å søke *forenklet* vil si å levere en oppsummering av totale driftskostnader foregående år minus kostnader som ikke er fradragsberettigede (for det meste overføringer til andre ledd i organisasjonene, nybygg og drift av uteleielokaler). I tillegg skal ikke finansposter regnes som del av driftskostnadene ("forbrukte midler") i laget. Denne oppsummeringen må revisorattesteres.

Proessen for et lokallag eller et fylkeslag i en barne- og ungdomsorganisasjon som søker etter forenklet modell vil dermed gå som følger: Lokallags- eller fylkesstyret må (fra 2011) registrere la-

get i Frivillighetsregisteret. Årsmøtet må velge en revisor som skal signere på og godkjenne regnskapet, som deretter blir sendt til sentralleddet. Lokallagene er i utgangspunktet ikke forpliktet til å oppbevare denne dokumentasjonen, med mindre de blir pålagt dette av sentralleddet som en del av deres kontrollrutiner. Den forenklete modellen fører med andre ord til at lokal- og fylkeslag som tidligere ikke var registrert i Frivillighetsregisteret, ikke hadde valgt revisor eller ikke førte et tilstrekkelig "standardisert" regnskap, må tilpasse seg disse kravene eller finne seg i å havne utenfor ordningen.

Totalt er det satt av i underkant av 400 millioner kroner til momskompensasjon for regnskapsåret 2009, mens det antas at frivillighetens totale momsutgifter er 1,2 milliarder.²⁶ I skrivende stund er ikke Lotteri- og stiftelsestilsynet klare med saksbehandlingen, men det er rimelig å anta at blir en prosentvis lik avkortning av søknadsbeløpene, slik forskriften skisserer. Søkere i 2010 vil derfor trolig får et sted mellom halvparten og en tredjedel av det de søkte om.

Kulturløftet

I 2005 annonserte den nye rødgrønne regjeringen det såkalte Kulturløftet, som så ble videreført gjennom Kulturløftet II i 2009. Ett av målene med Kulturløftet II er at 1% av statsbudsjettet skal gå til kulturformål innen 2014. Kulturløftet innebærer en flerårig satsing på kulturpolitiske tiltak, som museer, opera, scenekunst, film og media, musikk, nasjonale kulturbygg og frivillighetssentraler.²⁷ Enkelte tiltak har også kommet barne- og ungdomsorganisasjonene til gode, som det nye instrumentfondet for skolekorps²⁸ og en økning i tilskuddet til Frifond over statsbudsjettet.

25 Lov om register for frivillig virksomhet. <http://www.lovdata.no/all/tl-20070629-088-0.html#3>

26 "Kort om moms og frivillige organisasjoner i statsbudsjettet for 2010" <http://www.frivillighetnorge.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1578>

27 "Kulturløftet", <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/tema/kultur/kulturløftet.html?id=86984>

28 Jfr. <http://www.spilleglede.no/Hva+er+Instrumentfondet%3F9UFRvY2N.ips>

Frivillighetspolitiske milepæler for barne- og ungdomsorganisasjonene:

2000:	Frifond blir opprettet
2001:	Kompensasjon for tjenestemoms for frivillige organisasjoner blir innført
2002:	Første store revisjon av BLDs nasjonale grunnstøtte til barne- og ungdomsorganisasjonene
2003-2004:	Forskningsandelen av Spillemidlene blir faset ut: 50/50 kultur/idrett ³⁰
2005:	Soria Moria-erklæringen
2005:	Kulturløftet
2006-2007:	Fritid med mening (NOU 2006:13) og etterfølgende revisjon av BLDs nasjonale grunnstøtte til barne- og ungdomsorganisasjonene
2007:	Frivillighetsmeldingen (St. mld. 39 2006-2007)
2007:	Studieforbund – Læring for livet (NOU 2007:11, om studieforbund)
2007-2008:	Frivillighetsregisteret blir etablert
2008-2009:	Grasrotandelen blir innført
2009:	Soria Moria II
2009:	Kulturløftet II
2009-2010:	Ny momskompensasjonsordning for frivillige organisasjoner blir innført

En helhetlig frivillighetspolitikk

I 2007 kom Frivillighetsmeldingen (St.mld. 39 2006-2007), der Regjeringen Stoltenberg II la fram en helhetlig og omfattende frivillighetspolitisk satsing, og kom med lovnader om samordning av krav og begreper i statlige tilskuddsordninger.

Sentralt i meldingen var varsel om at regjeringen skulle utrede en varig ordning for momskompensasjon for frivillige organisasjoner, sikre økt forskning på frivillig sektor, og sette i gang en rekke skattemessige tiltak rettet mot frivillig sektor (blant annet økt beløpsgrense for fritak for lønnsoppgaveplikt og forskuddstrekk).

I tillegg ble det annonsert endringer i fordelingen av overskuddet fra Norsk Tipping, og innføring av en såkalt Grasrotandel. Grasrotandelen innebærer at den enkelte spiller selv kan gi 5 % av sin spillinnsats direkte til en frivillig organisasjon som er registrert i Frivillighetsregisteret. Flere røster, deriblant LNU, var kritiske til den nye ordningen, som ville redusere driftsinntektene og dermed overskuddet til Norsk Tipping.

Frivillighetsregisteret

I slutten av 2008 ble Frivillighetsregisteret opprettet som et register underlagt Brønnøysundregistrene og tilknyttet Enhetsregisteret. Ideen om et frivillighetsregister ble utredet av regjeringen i 2006 etter krav fra frivillig sektor, inkludert LNU. Organisasjonene ønsket et offentlig register for frivillige organisasjoner som var enklere og mer målrettet enn Enhetsregisteret. LNU ønsket også at registeret skulle fungere som knutepunkt for opplysninger om organisasjonene, slik at offentlige instanser kunne hente ut informasjonen man trengte, for eksempel i forbindelse med støttesøknader, fra ett sentralt register.²⁹ Foreløpig er det likevel bare mulig å registrere frivillige organisasjoner og enkelte typer stiftelser, registrere relasjonelle forhold og tilknytte seg Grasrotandelen.

²⁹ "Opprett frivillighetsregisteret no", <http://www.lnu.no/pages/side.aspx?nr=6186>

³⁰ St.prp. nr. 1 (2004-2005), s. 19.

4. To hovedtendenser

Som vi har sett har frivillig sektor vært gjenstand for stor politisk oppmerksomhet og flere strukturendringer det siste tiåret. Har politiske løfter og anbefalinger fra offentlige utredninger blitt fulgt opp, og hvordan har barne- og ungdomsorganisasjonene kommet ut? To hovedtendenser peker seg ut; for det første de uheldige konsekvensene av manglende samordning og økende byråkratisering, og for det andre at barne- og ungdomsorganisasjonene har måttet tatt en uforholdsmessig stor del av regningen for statlige frivillighetspolitiske satsninger.

Tendens 1: Manglende samordning og økende byråkratisering

Den første tendensen illustreres best ved et eksempel. Studieforbundene forvalter støtte til voksenopplæring, definert som opplæring for personer fra 14 år og oppover.³¹ Rundt 20 % av alle deltakere på kurs som blir rapportert til studieforbund, er mellom 14 og 29 år,³² og for enkelte barne- og ungdomsorganisasjoner er denne støtten en viktig inntektskilde. For å få uttelling for kurs, må organisasjonen føre fremmøtelister som viser møtedatoer og deltakernes navn, fødselsår og bostedsadresse. Listene skal underskrives og oppbevares i minst 10 år.³³ For å få godkjent en aktivitet som kurs, må kurset vare i minst åtte timer og være åpent for alle.³⁴ Mengden støtte man mottar fra studieforbundene for slike kurs varierer, med et snitt på 92 kroner for hver rapporterte kurstime.³⁵

BLDs fordelingsutvalg for grunnstøtte til barne- og ungdomsorganisasjonene gir også uttelling for kurstimer i sentrale kurs. Kursene gir "poeng" som inngår i beregningsgrunnlaget for den totale støtten organisasjonen mottar hvert år. For å få uttelling hos fordelingsutvalget, må organisasjonen rapportere inn kursinvitasjon og spesifisert program for kurset. Deltakerlistene skal inneholde navn, adresse, fødselsår og lokallagstilknytning, i tillegg til en oppmøteliste som viser at deltake-

ren har vært tilstede på minst 75% av kurset. En beskrivelse av hvordan sentralleddet er faglig og økonomisk ansvarlig for kurset skal også sendes inn.³⁶ For at en aktivitet skal telle som kurs må den vare minst 10 klokketimer, over 2–7 dager, med minimum 4 timer kurs per kursdag. Kurset må ha mellom 10 og 100 deltakere fra minst 3 fylker eller 5 lokallag.³⁷

Som man ser av disse kravene, er det to ulike definisjoner av kurs som gjelder for studieforbundene og fordelingsutvalget. Eksempelvis vil et ordinært kurs på ti timer over en dag tilfredsstille kravene til et studieforbund, men ikke kravene til BLDs fordelingsutvalg. Hadde kurset vart i fem timer hver dag over to dager i stedet, ville det derimot gitt uttelling hos fordelingsutvalget. Hver organisasjon må dermed føre to forskjellige typer oppmøtelister og lage forskjellig dokumentasjon til de to forvalterne.

Med andre ord ser vi en tydelig mangel på samordning, som i sin tur fører til mer byråkrati for brukerne av to i utgangspunktet byråkratiske regelverk. Det er påfallende at ingen av de offentlige utredningene *Fritid med mening* (2006) eller *Studieforbund – læring for livet* (2007) tar opp denne problemstillingen. Utredningene kom med bare ett års mellomrom. Allerede i *Fritid med mening* kom det forslag om å gjeninnføre uttelling for kurs i BLDs støtteordning, men utredningen koblet ikke sine forslag til dokumentasjons- og rapporteringskrav i den eksisterende voksenopplæringsordningen, og utredningen om studieforbund året etter tok ikke opp ballen.

31 "Forskrift om studieforbund og nettskoler", § 7

32 NOU 2007:11 Læring for livet, s.28

33 "Forskrift om studieforbund og nettskoler", § 9

34 "Forskrift om studieforbund og nettskoler", § 7

35 NOU 2007:11 Læring for livet, s.38

36 "Forskrift om tilskudd til nasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner", § 27

37 "Forskrift om tilskudd til nasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner", § 11

Fra Tut&Kjørs oppsetning av Narnia i 2009. Foto: Tut&Kjør.

Barne- og ungdomsteateret Tut&Kjør

Norsk Frilynt Ungdomsforbund (NFU) er en landsomfattende organisasjon med hovedvekt på kultur, og med fokus på barn og unge. Teater og klubbarbeid er blant de største aktivitetene. Barne- og ungdomsteateret Tut&Kjør driver amatørteater, og er tilsluttet NFU. Skuespillere fra 6 til 18 år er med på oppsetningene, godt støttet av foreldrenes frivillige innsats.

Styreleder Martin Marsøe og daglig leder Pål Corneliussen jobber frivillig året rundt for å drive teateret. Sørumsand Frilynt Ungdom har en årlig omsetning på nesten en halv million, og blir i hovedsak driftet av voksne. "Vi er en familiedrevet organisasjon, foreldrene er veldig involvert," forteller Martin.

Martin har fått informasjon fra sentralledet om den nye momskompensasjonsordningen, og planlegger å søke. "Jeg hadde lest litt om det i avisen før, så jeg visste at det skulle komme. Vi kommer til å søke, selv om det ikke er behagelig. Det tror jeg vi fikser. Vi har flere økonomer blant oss."

Søknaden om momskompensasjon blir bare én av mange søknader og rapporter laget må sende. "Det er mange forskjellige ordninger, og hver pengeutdeler skal ha sin rapport. NFU skal ha, Populus (studieforbundet til NFU) skal ha en annen, kommunen skal ha en tredje og så skal de private vi har søkt om støtte hos ha en beskrivelse. Tine, for eksempel, skal ha en beretning og vi skal klistre på Tine-merker på det vi har kjøpt. Vi bruker mye ressurser på rapportering," forteller Martin. Han etterlyser en felles standard for årsberetninger som kunne brukes til all rapportering.

Mot frivillighetens Soria Moria?

Det har kommet en rekke politiske signaler om samordning og forenkling av den statlige tilskuddspolitikken overfor frivillig sektor det siste tiåret, spesielt overfor barne- og ungdomsorganisasjonene. Allerede i debatten rundt opprettelsen av Frifond-ordningen i 2000 var forenkling og samordning av statlig støttepolitikk overfor barne- og ungdomsorganisasjonene et sentralt tema. En enkel og ubyråkratisk modell var løsningen for å sikre at tilskuddet nådde fram til de lokale lagene uten at det påførte dem mer byråkrati.

I Soria Moria-erklæringen fra 2005 sa den nye rødgrønne regjeringen at man ønsket en "ny og helhetlig frivillighetspolitikk". I erklæringen het det blant annet at "for å sikre rekruttering av aktive og tillitsvalgte, er det nødvendig å redusere det administrative arbeidet i organisasjonene og frigjøre mer tid til aktivitet."³⁸

Temaet ble også tatt opp av utvalget som la fram *Fritid med mening* i 2006. Utvalget understreket at:

«Alle departement med ansvar for tilskuddsordninger for frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner bør etterstrebe felles forståelse og bruk av begrepene medlem, lokallag og selvstendige og allmennnyttige organisasjoner. [...] Alle departement med ansvar for tilskuddsordninger for frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner bør etterstrebe felles dokumentasjonskrav, herunder særattestasjon fra revisor, og samordnede søknads- og rapporteringsfrister.»³⁹

For barne- og ungdomsorganisasjonenes del ble det i den rødgrønne regjeringens frivillighetsmelding (2007), nok en gang slått fast at det er et stort behov for samordning av ulike støttetiltak:

«De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene opplever, på linje med andre frivillige organisasjoner, at det kan være betydningsfulle forskjeller i hva ulike departementer legger i de samme begrepene, og hvordan ulike begrep brukes om hverandre. [...] Videre opplever organisasjonene et behov for samordning

av dokumentasjonskrav, spesielt når det gjelder særattestasjon fra revisor. Regjeringen vil gå inn for å utvikle en felles forståelse og definisjon av ulike begrep som knytter seg til støttepolitikken overfor de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.»⁴⁰

Dette ble fulgt opp i den nye regjeringserklæringen Soria Moria II fra 2009, der den gjenvälte rød-grønne regjeringen satte som mål at:

«Regjeringen vil forenkle og avbyråkratisere samhandlingen mellom det offentlige og frivillig sektor og vri støtten over fra prosjektstøtte til frie midler.»⁴¹

I arbeidet med denne rapporten har det ikke vært mulig å finne eksempler på statlige tiltak for forenkling og samordning som loves i disse politiske dokumentene. De to sentrale stortingsmeldingene om modernisering og samordning av forvaltningen som har kommet etter at den rødgrønne regjeringen tiltrådte, *Eit informasjonssamfunn for alle* (2006-2007) og *Ei forvaltning for demokrati og fellesskap* (2008-2009), nevner ikke frivillig sektor.⁴² De sier ikke noe om hvordan digital samordning kan brukes for å nå målene i Frivillighetsmeldingen, eller for å nå målene fra de to Soria Moria-erklæringene om forenkling og samordning for frivillig sektor. Fokuset i meldingene er det tradisjonelle, på offentlig og privat sektor. I Forvaltningsmeldingen sier man følgende om samordning av rapportering for næringslivet:

"Etatssamarbeid om grunndata frå Einingsregisteret har spart private verksemdar for mykje innrapportering til andre etatar. [...] For næringslivet er det viktig å få tilgang til skjema på ein

38 Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09 (Soria Moria-erklæringen), s. 63

39 NOU 2006: 13 (Fritid med mening), s. 77

40 St. mld. 39 (2006-2007), s. 139

41 Politisk plattform for flertallsregjeringen, utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2009-2013 (Soria Moria II-erklæringen), s. 62

42 St. mld. nr. 17 (2006-2007) Eit informasjonssamfunn for alle og St. mld. nr. 19 (2008-2009) Ei forvaltning for demokrati og fellesskap

stad. Altinn (2003) samlar i dag skjematjenester for 22 etatar.»⁴³

En tilsvarende samordning av rapporteringskrav og skjemaer finnes ikke for frivillig sektor. Organisasjonene pålegges som vi har sett gjerne relativt like, men likevel noe forskjellige krav fra forskjellige statlige myndigheter. Det gjør at rapportering og innsamling av dokumentasjon til én søknad ikke kan brukes på nytt eller bygges på i til en annen søknad. I tillegg stilles det stadig flere krav til rapportering på forskjellige områder fordi en myndighet ønsker å hente inn søknadsgrunnlag eller statistikk for sine støtteordninger. Krav om ulike særattestasjoner fra revisorer og forskjellige definisjoner av begreper som "medlem" og "regnskap" bidrar til forvirring. Flere tilskuddsforvaltere, for eksempel BLD, krever fortsatt papirbaserte søknader og rapporter. Og mens Altinn er tilrettelagt for bruk av revisorer som bistår næringslivet, er det ikke tilsvarende løsninger for frivillige organisasjoner.

Kompensere, byråkratisere...

Den lovede forenklingen kan heller ikke spores i regelverket for helt nye ordninger, som den nye momskompensasjonsordningen. Den trådte i kraft 1.januar 2010, og er et eksempel på unødig byråkratisering av en svært positiv ordning. Alle sentralledd kan søke på vegne av regional- og lokalledd, eller enkeltstående lokale lag kan søke direkte dersom man ikke har sentralledd. Regelverket for søkerne kom ikke på plass før i juni, og søknadsfristen ble opprinnelig satt til 1. august. Dette ble kritisert av LNU og Frivillighet Norge, fordi det gav organisasjonene svært kort frist fra regleverket var klart til søknadsfristen løp ut.⁴⁴ Kravene som stilles til søkerne er kompliserte, også de som er knyttet til den såkalte forenklede søknadsmodellen. Selv om det er sentralleddet som skal oppbevare og samordne dokumentasjonen, har vi sett at en rekke forhold overlates til lokallagene. For mange små lokallag med høy utskiftning av tillitsvalgte, blir det en for stor oppgave sett opp mot en liten gevinst. Den mulige kompensasjonen er på maksimalt 7 % av

driftskostnadene for de som søker etter forenklet modell.⁴⁵

Både sentralleddene og regionalleddene må levere enn en omfattende særattestasjon fra en godkjent revisor, uavhengig av omsetning.⁴⁶ En slik revisjon, der revisor blant annet pålegges stikkprøvekontroller av søknadsgrunnlaget til organisasjonen, kan koste flere tusen kroner. For et regionalledd med noen hundre tusen i omsetning, vil dermed det å søke koste mer enn kompensasjonen man kan forvente å motta. LNU har i forbindelse med første søknadsrunde i 2010 fått rapporter om at regionale ledd med valgt revisor har store problemer med å få statsautoriserte eller registrerte revisorer til å utstede en revisorattest for regnskaper de ikke selv har revidert. Det midlertidige fritaket for regionale ledd når det gjelder å ha en profesjonell revisor viser seg dermed å være lite verdt.

"Langt, langt borte så han noe lyse og glitre"

Man kan dessverre slå fast at den rødgrønne regjeringen ikke har fulgt opp verken egne løfter fra 2005, 2007 og 2009, eller anbefalingene i NOU-en *Fritid med mening* fra 2006. I forbindelse med opprettelsen av Frivillighetsregisteret i 2008, var riktignok samordning et tema. I den offentlige utredningen *Fritid med mening* (2006) heter det:

«Utvalget ser imidlertid for seg at et frivillighetsregister kan være en enhetlig dokumentasjonssentral for alle offentlige myndigheter som forholder seg til frivillige organisasjoner og sammenslutninger. Fra dette registeret bør myndighetene kunne hente fram opplysninger om organisasjonenes vedtekter, regnskap, årsmeldinger og styresammensetning. Organisasjonene bør følgelig kunne sende inn denne

43 St. mld. nr. 19 (2008-2009) Ei forvaltning for demokrati og fellesskap, s. 88

44 "Høringssvar til KUD om moms", <http://www.frivillighetnorge.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1843>

45 "Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner", § 10.

46 "Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner", §§ 13 og 14.

dokumentasjonen til én instans, selv om organisasjonen har kontakt med offentlige myndigheter på ulike administrative nivå og kanskje også flere ulike departement og etater.»⁴⁷

Videre i regjeringens frivillighetsmelding til Stortinget (2007):

«Formålet med et frivillighetsregister er å forbedre og forenkle samhandlingen mellom frivillighet og offentlige myndigheter. Dette kan spare både organisasjonene og det offentlige for unødig byråkrati og dobbeltarbeid, blant annet i forbindelse med offentlige tilskuddsordninger til frivillig virksomhet.»⁴⁸

LNU var en av pådriverne for Frivillighetsregisteret. Det var behov for et eget register som verktøy for både staten og frivillig sektor selv. LNU ønsket at registeret skulle fungere som database for innsamling av grunnopplysninger til alle støtteordningsforvalterne. LNU uttalte i 2005 at målet med Frivillighetsregisteret måtte være at det skulle erstatte store deler av andre registre og støtteforvaltere som frivillige organisasjoner må rapportere til.⁴⁹

Disse ønskene har til nå ikke blitt oppfylt. Det er fortsatt ikke mulig å lagre informasjon om medlemstall eller andre grunndata i registeret, slik at for eksempel BLD kan bruke registeret som grunnlag for sin støtteforvaltning. Til tross for at det står i frivillighetsregisterloven⁵⁰ at registeret skal kunne lagre informasjon om relasjonelle forhold, altså knytte sammen sentral-, regional- og lokalledd, kunne sentralleddene først fra og med juni 2010 registrere tilknytning til de av sine lokale ledd som allerede var registrert i Frivillighetsregisteret.⁵¹ I høringsnotatet til ny ordning for momskompensasjon er det nevnt at en fullstendig funksjon i tråd med lovteksten kan implementeres i 2011. LNU har ved flere anledninger foreslått såkalt en bloc-registrering, som gir sentralleddet muligheten til å foreta deler av registreringsprosessen for sine lokallag, mens laget selv slipper noe særlig mer arbeid enn signering og godkjenning av disse opplysningene.

I juni 2010 var det til sammen 26 525 registrerte aktivitetsområder for de frivillige organisasjonene i Frivillighetsregisteret. Av disse er 4 086 registreringer av "barne- og ungdomsorganisasjon" som aktivitetsområde.⁵² Dette er svært lite sett opp mot det anslåtte tallet på 115 000 frivillige organisasjoner i Norge, og at det i Frifond-ordningen er over 20 000 barne- og ungdomslokallag og uavhengige lokale grupper av og for barn og unge.⁵³ Dermed mangler en vesentlig del av frivillig sektor generelt, og barne- og ungdomsfrivilligheten spesielt, tilgang til både Grasrotandelen og momskompensasjonsordningen, samt eventuelle framtidige ordninger knyttet til registeret. De som allerede har tilstrekkelig med sekretariatsressurser kommer bedre ut enn mindre og ressursvake organisasjoner. Intensjonen bak Frivillighetsregisteret er god og i tråd med et sterkt ønske fra barne- og ungdomsorganisasjonene selv og de positive politiske signalene den sittende regjeringen har kommet med siden den tiltrådte i 2005, men gjennomføringen hittil har vært svært mangelfull.

47 NOU 2006: 13 (Fritid med mening), s. 48

48 St. mld. 39 (2006-2007), s.177

49 "Opprett frivillighetsregisteret no", <http://www.lnu.no/pages/side.aspx?nr=6186>

50 Infoskriv fra Brønnøysundregistrene av 29. juni 2010 om "Registrering av tilknytninger mellom enheter i Frivillighetsregisteret", http://www.brreg.no/nyheter/2010/06/tilknytninger_fv.html

51 Lov 2007-06-29 nr. 88: Lov om register for frivillig virksomhet, § 6 første ledd.

52 Statistikken er hentet fra Brønnøysundregistrene, www.brreg.no. Det er viktig å presisere at tallene angir antallet kategoriregistreringer av aktivitetsområder, og at alle organisasjoner kan registrere inn til tre kategorier hver i rangert rekkefølge. Statistikken som ligger ute angir ikke hvor mange som har valgt de enkelte aktivitetsområdene som hovedkategori, og søkemotoren oppgir en oppføring per aktivitetsområde. Det er derfor grunn til å anta at antallet organisasjoner er en del lavere enn 26 000, og at flere med aktivitetsområde barne- og ungdomsorganisasjoner ikke har dette som hovedkategori.

53 Manglende mulighet til å registrere relasjonelle forhold i den første tiden registeret eksisterte, har gjort at barne- og ungdomsaktivitet i voksenorganisasjoner ble registrert som "barne- og ungdomsorganisasjoner". Det er derfor vanskelig å komme fram til et reelt tall på hvor mange av de registrerte lagene som tilhører barne- og ungdomsorganisasjoner.

Juvente i Trysil

Juvente er en ungdomsorganisasjon som jobber med rusgiftpolitikk og forebygging. Medlemmene er i hovedsak mellom 13 og 26 år, og har valgt en edru livsstil. Lokallaget i Trysil arrangerer film- og bowlingkvelder, og har jevnlig aksjoner i lokalmiljøet. Som andre Juvente-lag drives de av unge styremedlemmer, vanligvis under 18 år. "Mange av lokallagsledere er 14-15 år", sier tidligere leder av Trysil-laget og forbundsstyremedlem i Juvente, Amanda Rose Stratford Gamst (20). Amanda understreker hvor avgjørende det derfor er at sentralleddet hjelper lokallagene sine. Hun sier at kompliserte saker som Frivillighetsregisteret må 'inn med teskje'. "Mange ungdommer er veldig distré, å forvente at de for eksempel skal fange opp en liten sak på nettet om frivillighetsregisteret er urealistisk. Derfor må sentralleddet sende oss et brev eller en direkte mail som sier 'Hei Amanda! Gjør sånn og sånn!' "

Juvente sentralt arbeider nå med å få kretslagene inn i Frivillighetsregisteret. Erfaringene så langt er at det er vanskeligere enn de trodde å få registrert og godkjent kretsene. Derfor har de bare fått registrert noen av dem så langt. Å registrere lokallag har de ikke kapasitet til. "Det ville blitt et alt for stort registreringsarbeid hvis vi skulle registrere alle lokallagene," sier Amanda. Lokallaget i Trysil har likevel nylig registrert seg i registeret, og kan dermed få midler fra Grasrotandelen. "Vi har annonsert i medlemsbladet at man kan gi Grasrotandel, og vi skal også lage små visittkort man kan levere hos funksjonæren," forteller Amanda.

Oppsummering av tendens 1:

Tendensen til manglende samordning og økende byråkratisering gjør de økonomiske støtteordningene mindre tilgjengelige. Det rammer særlig den delen av barne- og ungdomsfrivilligheten som er drevet av barn og unge selv, lokallag og uavhengige lokale grupper med få økonomiske og personelle ressurser, og de organisasjonene som fra før har trange økonomiske vilkår og dermed et lite sentralledd med lite kapasitet i sekretariatet. Mer tid til å jobbe med dokumentasjon og finansiering, gir mindre tid til å drive med kjerneaktiviteten.

Tendens 2: Ustabil finansiering og kostbare "gavepakker"

Som privat sektor er også frivilligheten avhengig av stabile og forutsigbare økonomiske rammevilkår for å kunne drive effektivt og bærekraftig, og dermed sikre framtidig drift.

De viktigste økonomiske rammevilkårene for de nasjonale barne- og ungdomsorganisasjonene er den nasjonale grunnstøtten fra BLD, som er frie midler til sentralleddene, og Frifond, som går til lokallagenes aktivitet. Lokale grupper uten sentralledd har også tilgang til Frifond-midlene, gjennom ordningen Frifond barn og unge. Fra 2009 har lokallagene også tilgang til Grasrotandelen.

Nasjonal grunnstøtte

Den nasjonale grunnstøtten fra BLD har vokst med rundt 32 millioner kroner siden 2000.⁵⁴ Samtidig har det totale medlemstallet i organisasjonene som mottar tilskudd økt fra under 300 000 i 2002 til rundt 400 000 i 2009.⁵⁵ Det har dermed bare vært en moderat realøkning i tilskuddet til gjennomsnittsmottakeren, og utviklingen har ikke vært stabil. I 2002 og 2004 sto tilskuddsbeløpet tilbake for prisveksten og økningen i antall tilskuddsmottakere, mens det i 2005, 2007 og 2008 var en større vekst enn disse faktorene tilsa.

Reglene har også blitt mindre forutsigbare for organisasjonene av alle endringene i regelverket i perioden. LNU har lenge etterlyst en lovfesting av grunnstøtten for å sikre forutsigbarhet for barne- og ungdomsorganisasjonene.

Tabell 1:

År	Antall	Org, tilskudd	KPI	Vekst ift KPI
2000:	62	54 623 000 kr		
2001:	58	53 938 000 kr	(3,0%)	-2 323 000 kr
2002:	66	54 544 000 kr	(1,3%)	-95 000 kr
2003:	68	62 744 000 kr	(2,5%)	6 836 000 kr
2004:	64	62 926 000 kr	(0,4%)	-68 000 kr
2005:	67	66 165 000 kr	(1,6%)	2 232 000 kr
2006:	72	68 435 000 kr	(2,3%)	748 000 kr
2007:	73	73 923 500 kr	(0,8%)	4 941 000 kr
2008:	71	80 993 434 kr	(3,8%)	4 260 000 kr
2009:	78	86 631 000 kr	(2,1%)	3 936 000 kr

Økning i tilskudd 2000-2009: 32 008 000 kr (58,6%)

Økning i KPI 2000-2009: 19,1%

Økning i antall søkere/org 2000-2009: +16 (25,8%)

⁵⁴ En økning i tilskuddet dersom man tar høyde for lønns- og prisvekst, kalkulert ved hjelp av SSBs kalkulator for Konsumprisindeks (KPI), 2000 til 2009 (gjennomsnitt per år).

⁵⁵ Årsrapporter og statistikk fra Fordelingsutvalget, 2000 til 2009. Dette må ses i sammenheng med at det i perioden 2003-2005 skulle være en betydelig opptrapping av ordningen, ettersom Stortinget som vedtok en omfordeling av spillemidlene.

Frifond

Frifond-ordningen var i 2009 på 168 millioner kroner. Økningen de siste ti årene har vært markant, men også svært ujevn. samtidig som ordningen i dag omfatter langt flere organisasjoner, lokallag og lokale grupper enn da den ble innført. Fordi pengene kommer fra kulturdelen av Norsk Tippings overskudd, er Frifond utsatt for svingninger i spillmarkedet. Det gjelder i prinsippet også den delen som tildeles av Stortinget over Kulturdepartementets budsjett, selv om den gjerne framstår som "sikrere", fordi tildelingen er en del av statsbudsjettet.

Det er knyttet stor usikkerhet til Norsk Tippings overskudd og dermed til størrelsen på Frifond framover. Dette skyldes delvis at økningen⁵⁶ som man ventet å få fra monopollet på spilleautomater ser ut til å utebli.⁵⁷ Delvis skyldes det også at Grasrotandelen til enhver tid skal utgjøre 5 % av omsetningen *før* overskudd beregnes. I tillegg skyldes det også at Norsk Tippings investeringsfond, en buffer mot redusert overskudd i enkeltår, ble tappet for å kompensere for innfasingen av automatorganisasjonene som overskuddsmottakere.

Tabell 2:

År	Tilskudd ST	Tilskudd NT	Totalt	KPI	Vekst ift KPI
2003:	48 600 000 kr	44 970 000 kr	93 570 000 kr		
2004:	32 000 000 kr	90 000 000 kr	122 000 000 kr	(0,4%)	28 055 000 kr
2005:	15 000 000 kr	120 000 000 kr	135 000 000 kr	(1,6%)	11 048 000 kr
2006:	15 000 000 kr	120 000 000 kr	135 000 000 kr	(2,3%)	-3 105 000 kr
2007:	25 570 000 kr	120 000 000 kr	145 570 000 kr	(0,8%)	9 490 000 kr
2008:	30 000 000 kr	125 000 000 kr	155 000 000 kr	(3,8%)	3 898 000 kr
2009:	35 000 000 kr	133 000 000 kr	168 000 000 kr	(2,1%)	9 745 000 kr

ST: stortinget, NT: Norsk Tipping

Økning i tilskudd 2000-2009: 97 205 000 kr (105,1%)

Økning i KPI 2003-2009: 19,1%

* = Tabellen angir kun tilskudd i perioden fra ordningen fikk bevilgninger direkte fra spillemidlene

56 St. mld. 39 (2006-2007), s. 191-193, Ot.prp. nr. 11 (2008-2009): Om lov om endringer i pengespilloven m.m. (grasrotandel), s. og "Noe helt nytt", faktaark fra Norsk Tipping om nye spillterminaler
57 Norsk Tippings årsrapport for 2009, s. 27

Nesodden Natur og Ungdom

Natur og Ungdom er en miljøvernorganisasjon for ungdom som jobber for å begrense de menneskeskapte klimaendringene og ta vare på naturmangfoldet. Organisasjonen har over 80 lokallag spredt over hele landet. Natur og Ungdom på Nesodden ble startet av Andrea Sofie Aasvang (17) da hun var 13 år. Lokallaget driver politisk arbeid og holder foredrag på ungdoms- og videregående skoler i lokalmiljøet. De er et av de mest aktive NU-lagene i Norge, men driver utelukkende på Frifondstøtte. "Det siste året er det jeg som har skrevet budsjetter og hva man har brukt penger til og skrevet søknader og sånne ting", sier Andrea Sofie. "I fjor brukte vi mye penger på grunn av stortingsvalgkampen, da fikk vi ca 20 000 fra lokallagsfondet til NU. Vi arrangerer debatter, dekker deltakelse på seminarer for medlemmene våre, og hvis vi har aksjoner kjøper vi banner eller sånne ting."

NU Nesodden står ikke i Frivillighetsregisteret, og Andrea Sofie vet ikke helt hva Grasrotandelen er. Det er stor utskiftning i lokallaget og det gjør registrering i registeret vanskeligere. "Hvis vi måtte fylle ut et stort skjema og registrere hver gang nye styremedlemmer ble valgt så ville det vært litt sånn... negativ holdning", sier hun. "Det er hele tiden folk som flytter når de sitter i styret. Hvert halvår nesten har man bytta i styret. Det vil alltid være noen som slutter. Selv om vi fikk mer pengestøtte av å registrere oss så ville veldig mange droppet det." Lokallaget synes også det virker tungvint å søke kommunen om støtte. "Det var vanskelig å finne informasjon," forteller Andrea Sofie. "Vi visste ikke hva man skulle fylle ut, så vi måtte ringe og spørre kommunen. De sa at de deler ut tusen kroner om man arrangerer noe."

Nesodden Natur og Ungdom på gasskraftaksjon. Foto: Amanda Iversen Orlich / Natur og Ungdom.

Grasrotandelen

Både regjeringen og Norsk Tipping understreker at Grasrotandelen bidrar med midler til lokale organisasjoner. Norsk Tipping skriver blant annet:

«Grasrotandelen er blitt en suksess. I 2009 genererte ordningen over 210 millioner kroner til lag og foreninger over hele landet.»⁵⁸

Norsk Tippings informasjonsarbeid har også resultert i oppslag som det man kan se i avisa *Nye Troms* 12. august 2010. Der heter det at "det ligger i dag flere hundre millioner kroner som lag og foreninger i Norge kan hente fra grasrotandelen, men som ikke blir brukt." Språkbruken i begge sitatene gir et skjevt bilde av hvordan Grasrotandelen fungerer, og kan også forlede spillerne til å tro at bare 5 % av innsatsen går til lag og foreninger. Det finnes heller ikke materiale som viser at Grasrotandelen har gitt nye spillere og dermed bidratt med nye midler som har økt den samlede omsetningen. Fordi ordningen fungerer slik at 5 % av en spillers innsats går til det laget spilleren velger, bidrar Grasrotandelen som sådan tvert imot til å redusere overskuddet til Norsk Tipping. Norsk Tipping oppgir selv at Grasrotandelen ble ført som en regnskapsmessig kostnad på 211 mill. kr i 2009.⁵⁹ Årsresultatet til Norsk Tipping var samlet sett 3 024 millioner kroner i 2009, mot 3 294 millioner i 2008. Selv om man tok med Grasrotandelens 211 millioner, ville fortsatt resultatet for 2009 vært en tilbakegang.

Både tallene fra grasrottildelingene så langt og intervjuene i forbindelse med denne rapporten tyder på at en vesentlig andel av lokallag i barne- og ungdomsorganisasjonene enten ikke har fått tilstrekkelig informasjon om ordningen, eller ikke klarer å skaffe seg givere. Om lokallag i barne- og ungdomsfrivilligheten må konkurrere i sitt nærmiljø om grasrotgivere, peker tallene foreløpig på at disse i stor grad vil tape mot større og mer profesjonelt organiserte og ressurssterke grupper. Dette må også ses i sammenheng med manglende kjennskap til Frivillighetsregisteret hos flere av dem som ble intervjuet, fordi tilgang til Grasrotandelen krever registrering i registeret.

To av de frivillige som ble intervjuet nevnte også at det var flere i deres organisasjoner som var prinsipielle motstandere av å markedsføre en ordning som Grasrotandelen, fordi det var likelydende med å bidra til pengespill og potensielt til spilleavhengighet.

Lokallag i barne- og ungdomsorganisasjonene tar regningen

Det er påfallende hvor stor andel av grasrotmidler som går til idrettsformål. Av de 192,9 millionene som ble fordelt via Grasrotandelen i perioden januar-september 2010, gikk hele 68,2% til idrettsformål, mens 3,4 % gikk til barne- og ungdomsorganisasjoner.⁶⁰ Denne fordelingen står verken i forhold til den lokale aktiviteten barne- og ungdomsorganisasjonene representerer, eller kulturens tiltenkte andel av overskuddet fra Norsk Tipping. I den rødgrønne regjeringens frivillighetsmelding (2007) heter det at grasrotandelen "ikke [skal] endre hovedfordelingen mellom dagens overskuddsmottakere, men kanalisere en del av overskuddet direkte til lokalnivået".

Lokale lag bruker videre omfattende dugnadsressurser på å få spillere til å velge deres lag som grasrotsandelsmottaker. Disse ressursene fjernes dermed fra lagets egentlige formål og aktiviteter. Norsk Tipping har selv omfattende dokumentasjon av dette i sine egenproduserte nyhetssaker på norsktipping.no. To sitater fra disse nyhetssakene er talende: "Vervekampanjen til årdølane kan nyttast som døme for fleire lag og foreiningar". "Han sier laget jobber hardt for å verve nye Grasrotgivere."⁶¹ Blant de av våre intervjuobjekter som var fra lokallag som hadde forsøkt å benytte seg av Grasrotandelen, var det ingen som mente de hadde fått særlig uttelling for dette, og de syntes at det var vanskelig å skaffe seg givere. En av

⁵⁸ Norsk Tippings årsrapport for 2009.

⁵⁹ Norsk Tippings årsrapport for 2009, s. 1

⁶⁰ E-post fra CRM-konsulent i Norsk Tipping, Kjetil Reistad Aasen, 1.10.2010.

⁶¹ https://www.norsk-tipping.no/grasrotandelen/forsiden/articles_archive/23199.cms (30. september 2010)

*Hele Nordstrand barne- og ungdomskantori samlet på ett brett.
Foto: Nordstrand barne- og ungdomskantori.*

Nordstrand barne- og ungdomskantori

Ung kirkesang er en organisasjon av, for og med korsangere i barne- og ungdomskor i menigheter over hele landet. Nordstrand barne- og ungdomskantori er medlem i Ung kirkesang og driver med kor for barn i alderen 6-16 år. De har ca 40 medlemmer og ledes av Liv Marie Hofseth, som også sitter i landsstyret til Ung kirkesang.

Lokallaget er ikke registrert i frivillighetsregisteret. På spørsmål om registeret svarer Liv Marie: "Frivillighetsregisteret? Veldig usikker på hva det er, jeg har aldri satt meg skikkelig inn i det. Det er sikkert veldig nyttig til et eller annet, men vet ikke hva det er nyttig for." Siden lokallaget ikke er registrert i Frivillighetsregisteret, mottar de heller ikke Grasrotandel. Liv Marie tror ikke laget ville brukt mye ressurser på å skaffe grasrotgivere om de var registrert. "Vi hadde vel sendt ut lapper til foreldrene og oppfordret de som tipper om å gi pengene til oss, hadde det ikke vært en veldig markedsføringskampanje for grasrotandelen. Jeg har en følelse av at det ikke er så mye penger, hvis du ikke har mange folk da. I kirkemiljøet er det ikke så aktuelt å oppfordre folk til å tippe, det blir sett på som en sånn halvveis uting."

de frivillige i Norsk Frilynt Ungdomsforbund sa det slik:

«Du vet, de som er med og spiller teater er også på idrettsbanen. 500 ungdommer er med i idretten, 45 med her hos oss, så det sier jo hvor mesteparten av pengene går akkurat her i lokalmiljøet.»

Registrering i Frivillighetsregisteret er ikke bare et kriterium for å få tilgang til midler fra Grasrotandelen, men som vi har sett også for å få kompensasjon for momsutgifter. Registeret er finansiert gjennom registreringsgebyrer. Hver enkelt regis-

treringsenhet må betale en etableringskostnad for førstegangsregistrering samt et årlig gebyr. Konsekvensene av å ikke betale er at man blir slettet. Et lokallag som for eksempel på grunn av utskiftninger i styret faller ut ett år, må betale full nyregistreringsavgift for å komme inn igjen i registeret. Barne- og ungdomsorganisasjonene står for en forsvinnende liten andel av den totale omsetningen i frivillig sektor. Med det betydelige antallet lokale lag som selv må betale og registrere seg i registeret, bidrar barne- og ungdomsorganisasjonene likevel med en uforholdsmessig stor andel av den samlede finansieringen av registeret.

Oppsummering av tendens 2:

Den politiske anerkjennelsen av frivillig sektor og Kulturløftet I og II har resultert i kun moderate og ustabile økninger i den nasjonale grunnstøtten. Finansieringen av den vellykkede Frifondordningen har blitt mer usikker gjennom at flere skal dele på inntektene fra Norsk Tipping og gjennom at Norsk Tippings investeringsfond er tappet. Barne- og ungdomsorganisasjonene har med sine mange og små lokallag betalt en høy pris for å gjennom Frivillighetsregisteret få tilgang til de frivillighetspolitiske satsningene Grasrotandelen og momskompensasjonen utgjør. De har dessuten til nå kommet ut med en svært liten del av grasrotandelen i forhold til sin del av prisen.

Også mangelen på samordning og den økende byråkratiseringen som vi har pekt på ovenfor, koster penger for barne- og ungdomsorganisasjonene. For hver instans som kreves sin egen revisorattest, sitt eget rapportskjema, eller sin egen regnskapsmal, beslaglegges frivillige ressurser og kostnadene øker. Det rammer lokallag i fra før ressursvake organisasjoner og uavhengige lokale grupper hardest.

Barne- og ungdomsteateret
Tut&Kjør satte opp forestillingen
Narnia i 2009. Tut&Kjør er tilsluttet
Norsk Frilynt Ungdomsforbund.
Foto: Tut&Kjør.

5. Anbefalinger fra LNU på bakgrunn av rapporten

LNU slår fast at om alle deler av barne- og ungdomsfrivilligheten skal få reell tilgang på forbedrede økonomiske rammevilkår, fra økt grunnstøtte til momskompensasjon, må det skje en betydelig samordning og avbyråkratisering. Mer tid og ressurser til kjerneaktivitet vil øke barne- og ungdomsorganisasjonenes egenverdi som arena for organisert barne- og ungdomskultur, styrke deres rolle som engasjerende skoler i demokrati og øke frivillighetens fra før betydelige bidrag til verdiskapningen i Norge.

LNU er dypt skuffet over at løftene om samordning og avbyråkratisering fra to rødgrønne regjeringserklæringer og fra frivillighetsmeldingen er brutt. LNU mener at Kulturløftet ikke kan sies å være fullt ut gjennomført uten at løftene om samordning og avbyråkratisering fra Soria Moria-erklæringene og Frivillighet for alle oppfylles.

LNU krever at regjeringen foretar en felles og fullstendig gjennomgang av kravene i de nasjonale støtteordningene for barne- og ungdomsorganisasjonene spesielt og frivilligheten generelt. Gjennomgangen må føre fram til en konkret plan for størst mulig grad av samordning og forenkling på alle områder der det er mulig. Som et minstemål må en slik plan inneholde disse elementene:

- En felles søknads- og innrapporteringsportal i tilknytning til Frivillighetsregisteret for alle nasjonale støtteordninger, inkludert prosjektstøtte.
- Mulighet for sentralleddet i nasjonale organisasjoner til å registrere lokale og regionale ledd i Frivillighetsregisteret.
- Felles, offisiell definisjonsstandard av begrep som "lokallag", "medlem", "kurs" og andre sentrale faktorer for tildeling av økonomisk støtte.
- Felles og forenklede søknads-, rapporterings- og revisorkrav så langt det er mulig, for alle nasjonale støtteordninger.

- Færre krav til dokumentasjon for lokal- og regionalallag, særlig i momskompensasjonsordningen, parallelt med standardiserte krav til kontrollrutiner hos sentralleddene.

- Endring av relevant regelverk slik at også tillitsvalgte under 18 år på en ubyråkratisk måte kan disponere bankkonto på vegne av lokallag.

- Brukerrepresentanter i fordelingsutvalg og referansegrupper for støtteordninger der tildeling innebærer bruk av skjønn.

LNU ser med uro på ustabile økonomiske rammevilkår for barne- og ungdomsfrivilligheten, særlig utryggheten rundt Frifond som er skapt gjennom innfasingen av automatorganisasjonene i tippenøkkelen, innføringen av Grasrotandelen og tømningen av Norsk Tippings investeringsfond.

LNU mener det er uakseptabelt at barne- og ungdomsorganisasjonene og deres lokallag i praksis får en høyere terskel, dyrere inngang og mindre utbytte i forhold til frivillighetspolitiske nysatsninger enn resten av sektoren.

LNU mener det kreves en rekke tiltak for å sikre stabile økonomiske vilkår og fjerne urettferdige utslag av frivillighetspolitiske reformer for barne- og ungdomsorganisasjonene:

1. Den nasjonale grunnstøtten til barne- og ungdomsorganisasjonene må lovfestes for å sikre bred politisk forankring av hovedprinsippene og for å unngå at ulike statsråder gir motstridende føringer for hvordan regelverket praktiseres.

2. Frifond, som den mest tilgjengelige og ubyråkratiske støtteordningen, må skjermes for mulige reduksjoner i Norsk Tippings overskudd gjennom politisk forpliktende vedtak i Stortinget.

3. Automatorganisasjonene må finansieres utenfor tippenøkkelen for at den skal være bærekraftig i framtiden.

4. Grasrotandelen må avskaffes. Statlig støtte skal ikke være avhengig av hvor synlig og populær et frivillig tiltak er i lokalsamfunnet. Subsidiært må grasrotmidlene fordeles innenfor tippenøkkelen.

5. Momskompensasjonsordningen må trappes opp parallelt med Kulturløftet II, i tråd med løftene fra regjeringen.

6. Avgiftene i Frivillighetsregisteret må fjernes for lokale og regionale ledd i nasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner.

7. Løftet fra Soria Moria II om at en større del av støtten til frivilligheten skal gis som drifts- og ikke prosjektstøtte må implementeres i all statlig støttepolitikk.

Litteraturliste

Akademiske kilder

- Sivesind, Karl Henrik (2007), Frivillig sektor i Norge 1997 - 2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi. Rapport nr 10.

Offentlige utredninger mv.

- St. meld. nr. 27 (1996–1997) Om statens forhold til frivillige organisasjoner
- St.prp. nr. 1 (2001-2002), Statsbudsjettet
- Budsjettinnst. S. nr. 1 (2001-2002), Budsjettinnstillingen
- Makt- og demokratiutredningen (1998-2003), Den fragmenterte staten
- Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09 (Soria Moria-erklæringen)
- St. mld. nr. 17 (2006-2007) Eit informasjonssamfunn for alle
- NOU 2006: 13, Fritid med mening
- St.mld. 39 (2006-2007), Frivillighet for alle
- LOV 2007-06-29 nr. 88: Lov om register for frivillig virksomhet
- NOU 2008: 7, Utvidelse av merverdiavgiftsgrunnlaget på kultur- og idrettsområdet
- St. mld. nr. 19 (2008-2009) Ei forvaltning for demokrati og fellesskap
- Politisk plattform for flertallsregjeringen, utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2009-2013 (Soria Moria II-erklæringen)
- Høringsnotat - kompensasjon for merverdiavgiftskostnader for frivillige organisasjoner, Kulturdepartementet, 19. februar 2010

Andre kilder, internettkilder mv.

- "Ny ordning for momskompensasjon til frivilligheten", pressemelding fra Kulturdepartementet 17. juni 2009.
- Norsk Tippings årsrapport for 2009, s. 1
- Årsrapporter fra Fordelingsutvalget 2000-2010
- SSBs kalkulator for KPI (gjennomsnitt per år), <http://www.ssb.no/vis/kpi/kpiregn.html>

- Kommentarer til forslag til forskrift om register for frivillig virksomhet, høringsuttalelse fra LNU, 06. juni 2008.
- LNUs interessepolitiske strategi 2008-2009
- "Opprett frivillighetsregisteret no", <http://www.lnu.no/pages/side.aspx?nr=6186>
- Brønnøysundregistrene, <http://w2.brreg.no/frivillighetsregisteret/>, søk i Frivillighetsregisteret
- Ny utvidet ordning for kompensasjon av merverdiavgiftskostnader til frivillige organisasjoner, høringsnotat: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/tema/frivillig_virksomhet/momskompensasjon.html?id=452204
- "Norsk pengespillpolitikk", informasjonsskriv fra Kulturdepartementet. http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/tema/pengespill_og_lotteri/norsk-pengespillpolitikk.html?id=555812
- Forenkling av forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner- høring av 9. august 2002, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/ryddemappe/bua-avdeling/horingsbrev-til-forenkling-av-forskrift-.html?id=412823>
- "Nytt regelverk for tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner", <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressemeldinger/2007/nytt-regelverk-for-tilskudd-til-frivilli.html?id=493288>
- "Høringssvar til KUD om moms", <http://www.frivillighetnorge.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1843>
- St.prp. nr. 1 (2004-2005), s. 19.
- "Kulturløftet", <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/tema/kultur/kulturloftet.html?id=86984>
- Fordelingsutvalgets statistikk for medlemsutvikling, http://www.fordelingsutvalget.no/element_db/23_Medlemsutvikling_alle_organisasjoner1977-2009.xls
- "Politisk plattform for flertallsregjeringen" ("Soria Moria 2"). Kap 14, 'Frivillighet og idrett'. http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/dok/rapporter_planer/rapporter/2009/politisk-plattform-for-flertallsregjerin.html?id=579058
- "Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner". http://www.regjeringen.no/upload/KUD/Samfunn_og_frivillighet/Moms_frivillighet/Lovdata_forskriftmoms-komp07062010_endeligversjon.pdf

Infoskriv fra Brønnøysundregistrene av 29. juni 2010 om "Registrering av tilknytninger mellom enheter i Frivillighetsregisteret", http://www.brreg.no/nyheter/2010/06/tilknytninger_fv.html

- Forskrift om studieforbund og nettskoler

<http://www.lovdata.no/for/sf/kd/xd-20091218-1661.html>

- NOU 2007:11 Læring for livet

<http://www.regjeringen.no/pages/2006252/PDFS/NOU200720070011000DDDPDFS.pdf>

- Forskrift om tilskudd til nasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner av 29.11.2007,

<http://www.lovdata.no/for/sf/bl/xl-20071129-1346.html>

- "Frivillighet-Norge skaper store verdier" HYPERLINK "<http://www.ssb.no/magasinet/analyse/art-2010-01-11-01.html>" <http://www.ssb.no/magasinet/analyse/art-2010-01-11-01.html>

*Trommekurs for barn under urforlksfestivalen Riddu
Riddu. Barnedelen av festivalen fikk støtte fra Frifond
Barn og unge. Foto: LNU.*

